

DEDE KORKUT'UN DİLİ

LANGUAGE OF DEDE KORKUT

Dilek HERKMEN * Öz

Dede Korkut hikâyelerinin Kitâb-ı Dedem Korkud 'Alâ Lisân-ı Tâ'ife-i Oğuzân (Dresden nüshası) ve Hikâyet-i Oğuz-nâme-yi Kazan Beg ve Ğayrı (Kazan nüshası) adlarını taşıyan iki nüshası bulunmaktadır. Ses ve şekil özellikleri dikkate alınarak Eski Anadolu Türkçesi eserleri arasında değerlendirilen Dede Korkut hikâyelerinin dili hakkında araştırmacılar değerlendirmeler yapmışlardır. Dede Korkut hikâyelerinin Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahasını yansıttığı; Oğuz-Kıpçak dil özellikleri gösterdiği ifade edilmiştir. 15-16. yüzyıllarda yazıldığı tahmin edilen Dede Korkut hikâyelerinin dili için yapılan değerlendirmelere leksikolojik araştırmalar katkı sağlayacaktır. Bu amaçla Dede Korkut hikâyelerinin söz varlığına ait sözcüklerden genel Türkçe sözlükte yer almayıp sadece Anadolu ağızlarında yaşayanlar tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sözcükler Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında kullanılan ölçütlere göre değerlendirilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin ağızları tasniflerinde belirlenen ölçütlere göre Dede Korkut metninin ses ve şekil özellikleri bakımından Orta Anadolu, Orta ve Batı ağızlarının özelliklerini yansıttığı ve Azerbaycan sahası özelliklerini gösterdiği anlaşılmaktadır. Dede Korkut hikâyelerinin Anadolu ağızlarında yaşayan söz varlığının ise Orta Anadolu, Batı Anadolu, Batı ve Orta Karadenizi de içine bir alana yayıldığı görülür.

Anahtar Kelimeler

Eski Anadolu Türkçesi, Dede Korkut, Anadolu ağızları, söz varlığı

Keywords

Old Anatolian Turkish, Dede Korkut, Anatolian dialects, vocabulary

Abstract

There are two copies of the Dede Korkut stories named Kitâb-ı Dedem Korkud 'Alâ Lisân-ı Tâ'ife-i Oğuzân (Dresden version) and Hikâyet-i Oğuz-nâme-yi Kazan Beg ve Ğayrı (Kazan version). Researchers made evaluations about the language of Dede Korkut stories, which are considered among the works of Old Anatolian Turkish, considering their phonetic and morphological features. It is stated that the Dede Korkut stories reflect the Eastern Anatolia and Azerbaijan lands, and contain Oghuz-Kipchak language features. Lexicological research will contribute to the evaluations made for the language of the Dede Korkut stories, which are thought to have been written in the 15th - 16th centuries. For this purpose, words belonging to the Dede Korkut stories' vocabulary were identified that were not included in the general Turkish dictionary but lived in Anatolian dialects. These detected words were evaluated according to the criteria used in the classification of Anatolian dialects.

According to the criteria determined in the classification of dialects of Old Anatolian Turkish, it is understood that the Dede Korkut texts phonetic and morphological features reflects the characteristics of Central and Western Anatolian dialects and shows the characteristics of the Azerbaijani area. It is seen that the vocabulary of Dede Korkut stories living in Anatolian dialects spreads over an area including Central Anatolia, Western Anatolia, West and Central Black Sea.

* Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan
Güzel Sanatlar Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
dilek.herkmen@msgsu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3060-3756
İstanbul/TÜRKİYE

Gönderim Tarihi: 11/03/2021

Kabul Tarihi: 23/06/2021

GİRİŞ

Türk kültürünün temel kaynaklarından biri olan Dede Korkut Oğuznamelerinin sözlü dilden yazıya aktarılmaları 15. yüzyıl sonu ya da 16. yüzyıl başı olarak tarihlendirilmektedir. Dede Korkut hikâyelerinin mevcut iki yazma nüshası vardır. Bunlardan birincisi Dresden nüshası olarak bilinen *Kitâb-ı Dedem Korkud 'Alâ Lisân-ı Tâ'ife-i Oğuzân* adını taşıyan 12 hikâyeden oluşan 1585 tarihli metindir. Diğeri ise 6 hikâyeden meydana gelen *Hikâyet-i Oğuz-nâme-yi Kazan Beg ve Ğayrı* Vatikan nüshası olarak bilinen, 1549 tarihinde yazılmış olan metindir. Her iki nüshanın ortak bir asıl nüshaya dayandığı görüşü hâkimdir. Bahsedilen asıl nüsha tespit edilememiştir. Dresden nüshasının daha doğru bir nüsha olduğunu ifade eden Muharrem Ergin Vatikan nüshasının da bu nüshadan istinsah edildiğini düşünür (Ergin, 1958, s. 68). Vatikan nüshasının, metni daha iyi anlayan biri tarafından yazıldığını belirten Mustafa Kaçalın (Kaçalın, 2006, s. 14) ayrıca Orhan Şaik Gökyay (Gökyay, 1973, s. IV) bu nüshanın daha doğru bir nüsha olduğu kanaatindedir. Dede Korkut'un Dresden nüshasındaki yanlışlıklara dikkat çeken Semih Tezcan ise Vatikan nüshasının Dresden'den istinsah edilmediğini burada yer alan satır atlama hatasının Vatikan nüshasında bulunmadığına işaret ederek ispat etmiştir (Tezcan, 2001, s. 44). Vatikan nüshasının müstensihini daha başarılı olduğunu belirten Tezcan Dresden nüshasını da dil malzemesi açısından daha değerli bulmaktadır. (Tezcan, 2001, s. 9-10)

Dede Korkut hikâyeleri Oğuzların yaşamlarını, inanış ve törelerini, bireysel ve toplumsal olarak sergileyen hikâyelerden meydana gelmiştir. 9. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar Oğuzların izlerini taşıyan Dede Korkut hikâyeleri fonetik, morfolojik özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesi eserleri arasında değerlendirilir. Metnin ses ve şekil özelliklerinden yola çıkarak Eski Anadolu Türkçesi ağızlarından hangisine ait olduğu hakkında fikir beyanında bulunulsa da bu konuda leksikolojik çalışmaların da faydalı olacağı açıktır. Bu amaçla Dede Korkut metninin Dresden nüshasının söz varlığı taranmış taranan kelimelerden pek çoğunun bugün Anadolu ağızlarında varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Dede Korkut'ta yer alan kelimelerden *Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nde bulunan eş değerlerinin 109 tanesi çalışmaya dâhil edilmiştir.

Dede Korkut'un söz varlığındaki sözcüklerden Türkçe Sözcük'te yer alanlar ve **edük** "çizme", **ever-** "evlendirmek" gibi yerel ağızlarda geniş kullanım alanına yayılmış sözcükler ele alınmamıştır.

Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu'nun, Azerbaycan coğrafyasının ve 14. yüzyılın ortalarından itibaren Balkanların ortak yazı dilidir (Ercilasun, 2004, s. 434). Araştırmacılar bu döneme ait metinlerin ortak bir ağza dayanmadıklarını ileri sürerler. Farklı ağızların özelliklerini yansıtan bu metinlerde standart bir dil oluşmadığı yaygın bir kanaattir (Öztekten, 2018, s. 262). Kaşgarlı Mahmud'un da belirttiği gibi farklı dil özelliklerine sahip 24 Oğuz boyu Anadolu'ya göç etmiştir. Bu farklılıklar da yüzyıllarca muhafaza edilmiştir. Anadolu'da siyasi bir otorite sağlanana kadar farklı ağızlarda yazılan eserlerde izlenen farklı fonetik ve morfolojik özellikler saptanmaktadır. Batı Türkçesinin ilk devresi olan ve Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırılan 13-15. yüzyıllarda standart olmayan Oğuz ağızları 16. yüzyıldan itibaren standartlaşmaya başlar. Böylece Batı Türkçesinin Osmanlı ve Azerbaycan kolları yazı dili olma sürecine girer (Öztekten, 2018, s. 264).

Dede Korkut'un Ses ve Şekil Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi

Dede Korkut metninin dili de Batı Türkçesinin farklı ağız özelliklerini içermektedir. Bu bakımdan çalışmalarda Dede Korkut'un Oğuz ve Kıpçak dilinin karışmasından oluştuğu, Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahasının eseri olarak kabul edilmesi gerektiği ve Doğu Anadolu ağızlarının özelliklerini yansıttığı gibi farklı görüşler ileri sürülmüştür (Korkmaz, 2004, s. 101-102).

Dede Korkut metninin genel ses ve şekil özelliklerinin Eski Anadolu Türkçesi ağızları hakkında yapılan tasniflere göre incelenmesi ve söz varlığının tespiti de tasnif için önemlidir.

Eski Anadolu ağızları hakkında yapılan tasnifler farklılıklar göstermektedir. Buna göre Mehmet Dursun Erdem yaptığı tasnifte Eski Anadolu Türkçesini 8 ağız grubuna ayırmıştır (Erdem, 2010, s. 127-130). Dede Korkut metni bu ağız gruplarından 3'ü ile ortak özellikler taşımaktadır. Bu tasnife göre 1. grupta yuvarlaklaşma, ilerleyici benzeşme, art damak -k-, -k > -h-, -h değişmesi ve art damaksıl n (ñ) sesini muhafaza eden ağızlar değerlendirir. Bu grubun Orta Anadolu ağızlarının yazı dilinin özelliklerini yansıttığı belirtilmiştir (Erdem, 2010, s. 127-128). Dede Korkut metni de bu özellikleri taşıdığından Orta Anadolu ağızlarıyla benzerlik göstermektedir.

2. grupta ise Azerbaycan ağızı yazı dili özellikleri olarak belirtilen b > m değişmesi, -Ip / -Up zarf fiilinin zaman eki olarak kullanılması yer alır (Erdem, 2010, s. 128). Dede Korkut metninde bu özellikler de görülmektedir. Fakat *Dede Korkut*'ta *men* ve *maña* kelimeleri daha yaygın olmakla birlikte *ben* ve *baña* kullanımları da mevcuttur. Azerbaycan ağızı özelliği olarak verilen -Ip / -Up zarf fiilinin öğrenilen geçmiş zaman çekimi ise 3. teklik şahısla sınırlıdır; Dede Korkut metninin genelinde -mİş ekinin kullanımı yaygındır. Azerbaycan ağızı için karakteristik olan kelime başı k- > h- değişikliği *Dede Korkut*'ta Eski Anadolu'nun diğer eserlerindeki gibidir. Bu tespitlere göre *Dede Korkut* Azerbaycan ağızı özellikleri göstermekle birlikte sadece Azerbaycan sahasını yansıtmamaktadır.

Dil uyumsuzluğu 4. ağız grubunun ayırıcı özelliğidir. *Dede Korkut*'ta birkaç örnekte görülür. Bunlar istinsah hatası olarak da değerlendirilebileceği için *Dede Korkut* metni Doğu ve Kuzey ağızlarının özelliklerini bu bakımdan taşımamaktadır.

Hayati Develi tarafından yapılan Eski Anadolu Türkçesi ağızları tasnifi 3 gruptan müteşekkildir (Develi, 2008, s. 225-226). Daha az ayırıcı olan bu grupta 1. grup kalınlık incelik uyumunun muhafazası, ben zamirinin kullanımı ve (k) art damak sesinin korunması ile şekillendirilmiştir. Batı Anadolu'yu temsil eden bu ağız standart Türkiye Türkçesinin gelişmesinde etkili olmuştur (Develi, 2008, s. 225). Dede Korkut nispeten bu gruba dâhil görünmektedir. Fakat *men*, *maña* kullanımı ile ayrılmaktadır. 2. grup Orta Anadolu ve Azerbaycan'ı kapsayan geniş bir sahayı kapsamaktadır. Dil uyumsuzluğu ve kelime içinde ve sonunda k > h değişmesi aynı grubun belirgin özellikleridir. Dede Korkut bu özelliklerden k > h değişimini ihtiva ettiği hâlde dil uyumsuzluğu göstermez. 3. Grup özelliklerinden biri kelime başında k- > h- değişimidir (Develi, 2008, s. 225-226). Bu özellik *Dede Korkut*'ta izlenmez. Grubun diğer özelliği olan dil uyumsuzluğu da metinde standart değildir. Dede Korkut sadece *men* zamirinin kullanımı ile bu gruba ilişkilendirilebilmektedir. Tebriz, Şirvan, Bağdat'a kadar yayılan bir alanda izlenen bu özellikler *Dede Korkut*'ta görülmemektedir.

Bu sınıflandırmaya genel olarak bakıldığında *Dede Korkut* metni tam olarak bir ağız grubunun içine dâhil olamamakla birlikte 1. grubun temsil ettiği Batı ağızlarına ve 2. grup olan Orta Anadolu ve Azerbaycan ağızlarına yakın görünmektedir.

Üçüncü değerlendirme Leyla Karahan'ın tasnifine göre yapılmıştır. Buna göre 1. ölçüt Eski Anadolu Türkçesinde karakteristik olan yuvarlaklaşmadır; bugün Anadolu Ağızlarında Amasya, Tokat, Ordu, Samsun, Sinop, Kastamonu, Giresun, Bartın, Bolu, Ankara Çorum, Çankırı, Malatya, Sivas ve Yozgat'ın bazı ağızları ile Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz ağızlarında görülmektedir (Karahan, 2006, s. 13). Dede Korkut metni bu özelliği göstermektedir.

Bu tasnifte 2. ölçüt ilerleyici benzeşme ve kalınlık incelik uyumunun tespitidir. İlerleyici benzeşmenin hâkim olduğu Eski Anadolu Türkçesinde kalınlık incelik uyumu sağlamdır. Bu yönüyle Doğu Karadeniz ve Doğu, Güneydoğu Anadolu ağızları ilerleyici değil gerileyici benzeşmenin hâkim olması nedeniyle farklılaşma gösterir. Dede Korkut'ta ilerleyici benzeşme *birez, düşmen, dünye, ğarım* (Ar. ğarım "düşman"), *karıplıĝ* (Ar. ğarīb+lıĝ), *kabla* (Ar. kabīle) gibi örneklerde görülmektedir. Kalınlık incelik uyumunun da *ol-ıduĝım, helālīĝa, fakı < fakih* örneklerindeki gibi sağlam olduğu bir metindir. Ek uyumsuzluğu olarak değerlendirilebilecek birkaç örnek tespit edilmiştir: *bahadirlig, evermah, cilasunlig* gibi. Fakat metnin genelinde karakteristik değildir. Bu yönüyle Dede Korkut'un tamamıyla Doğu ağızlarını yansıttığını söylemek eksik görünmektedir.

3. özellik ise -k- > -h- / -k > -h değişimidir. Eski Anadolu Türkçesinde iç ve son seste k > h değişimi görülür. Dede Korkut metninde *çuka / çuha, duvak / duvah, okı- / ohı-* gibi ikili kullanımlar; *yırtuĝ, kaĝınç* gibi kelime ortasında ve sonunda yer alan değişimler de mevcuttur. Bunun yanı sıra *ayak, bak-, kulaĝ* gibi arka damak k'sının muhafaza edildiği örnekler sayıca fazladır. Anadolu ağızlarında h sesi Batı ağızlarında görülmez. Doğu Karadeniz ağızlarında da alıntı kelimelerde görülür. Dede Korkut bu bakımdan Batı Anadolu ağızlarından ve Doğu Karadeniz ağızlarından ayrılmaktadır.

Karahan'ın ikinci grup özellikler olarak değerlendirdiği tasnifin ölçütünde damak n'sinin Doğu, Güney Doğu ve Doğu Karadeniz ağızlarında mevcut olmadığına dikkat çekilmiş; Eski Anadolu Türkçesinin n'nin muhafazası bakımından bugün Batı Anadolu, Orta Anadolu, Güney Anadolu, kısmen Batı ve Orta Karadeniz ile örtüştüğü bildirilmiştir (Karahan, 2006, s. 14-15). Bu ölçüt tüm metinlerde kullanıldığından, değerlendirilmede Dede Korkut metni için ayırıcı olmayacaktır. Bu gruptaki diğer özellik de düz ünlü taşıyan eklerdir. Eski Anadolu Türkçesinde şekillenmeyen ancak Batı Türkçesinin ilk aşamasının da belirgin özelliklerinden olan düz ünlülü ekler bugün kısmen Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Doğu Karadeniz ağızlarında mevcuttur (Karahan, 2006, s. 14).

Karahan, Batı Anadolu bölgesi ağızlarının ünlü yuvarlaklaşması ve h sesi olmadığı için; Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz ağızlarının ise n sesi bulunmaması ve ilerleyici benzeşmenin baskın olmamasından dolayı Eski Anadolu Türkçesinden farklılık gösterdiğini dile getirir. Eski Anadolu Türkçesinin ünlü yuvarlaklaşması, ilerleyici benzeşme, h ve n sesini barındırma özelliklerinin hepsinin (eklerdeki düz ünlülük dışında) Orta Anadolu bölgesi (Ankara, Çorum, Çankırı, Sivas, Malatya ve Yozgat'ın bazı yöreleri) ile Orta ve Batı Karadeniz Bölgesinin (Amasya, Tokat, Kastamonu, Bartın, Bolu, Zonguldak ile Ordu, Samsun, Sinop ve Giresun'un bazı yöreleri) bazı ağızlarında tespit edildiğini belirtir. Konya ve Kırşehir yöresi ağızlarının ünlü yuvarlaklaşmasının olmaması bakımından Eski Anadolu Türkçesinden uzaklaştığını ekler. Karahan "Dil verileri, batıda Bolu'dan, güneyde Ankara'nın kuzeyini, doğuda Malatya, Sivas, Amasya'yı içine alan bölge ağızları ile Eski Anadolu Türkçesi arasında benzerliğin diğer bölgelere göre çok olduğunu göstermektedir." diyerek sınırları belirlemiştir (Karahan, 2006, s. 15).

Türkiye Türkçesi ağızlarında Eski Anadolu Türkçesinin izlerini tespit eden bu çalışmada; Eski Anadolu Türkçesinin ünlü yuvarlaklaşması, ilerleyici benzeşme, $k > h$ değişimi ve η sesinin devamlılığı bakımından Orta Anadolu bölgesi ile Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi ile büyük ölçüde benzerlikler taşıdığı görülmektedir (Karahana, 2006, s. 14). Dede Korkut metni de bu ses özelliklerini göstermekle Orta Anadolu ve Orta ve Batı Karadeniz ağızlarına yakın görünmektedir. Bu tasnif Eski Anadolu Türkçesi ağızlarının özelliklerini taşımaları bakımından Anadolu ağızlarının sınıflandırılması üzerinedir. Dede Korkut metni ayrıca burada değerlendirilmeye alınmayan Azerbaycan sahası özellikleri de taşımaktadır.

Dede Korkut'un Söz Varlığı Bakımından Değerlendirmesi

Eski Anadolu Türkçesi ağızları üzerine yapılan tasnifler genellikle ses ve şekil özellikleri ile şekillenmiş, leksikolojik değerlendirmeler birkaç kelime ile sınırlı kalmıştır. Tasnif çalışmalarında eserlerin söz varlığının da değerlendirilmeye alınması gerekli görünmektedir. Bu amaçla Dede Korkut'un söz varlığı bu çalışmada incelenmiş ve *Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'ndeki eş değerleri ile kullanımının devam ettiği şehir ve bölgeler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yöntem ve Sınırlılıklar

Bu çalışmaya malzeme olacak kelimeler şu hususlara göre seçildi: Dede Korkut'un söz varlığındaki kelimelerden *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer alanlar, ayırıcı olmayacakları için incelemeye alınmadı. *Dede Korkut*'ta yer alan kelimeler, *Güncel Türkçe Sözlük*'teki anlamının dışında bir anlam ile *Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nde mevcut olduğunda çalışmaya dâhil edildi. *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer almadığı hâlde *Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nde geniş bir alana yayıldığı tespit edilen kelimeler çalışmaya dâhil edilmedi. Örneğin **sarvan** "deveci" sözcüğü ağızlarda **savran** şekli ile de geniş kullanım alanına yayıldığından ele alınmamıştır. Anadolu ağızlarında sık kullanıldığı tespit edilen **edük** "çizme" sözcüğü de bunun gibidir. Değerlendirmeye alınan sözcükler Dede Korkut'taki anlam alanı dâhilinde incelenmiştir. *Dede Korkut*'ta **muḥannaṭ** "kötü, kalles, namert" anlamıyla yer alır; ağızlarda da bu anlam alanındaki kullanımlar seçilmiştir. Yerel ağızlarda mevcut olan **muḥannet** "el, yabancı" ya da "eli sıkı" gibi anlamlardaki kullanımlar alınmamıştır. Yerel ağızlarda tespit edilen sözcüklerin tespit edilen varyantları da verildi. Dede Korkut'taki **buḡaḡu** sözcüğünün aynı anlam alanı içerisindeki **bukavu**, **bıkaḡı**, **bokaḡı**, **buhaḡı**, **buhaḡı**, **bukâ**, **buk'a** şeklindeki varyantları da sıralanmıştır. *Dede Korkut*'taki kelimeler *Güncel Türkçe Sözlük*'te ikinci anlam ya da halk ağzı ibaresiyle verildiğinde, kullanım alanı yaygın olmadığından *Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'ndeki şekilleri ile alındı. Derleme Sözlüğü ile birlikte ağız araştırmalarına dair başka eserlerden faydalandı. Bu şekilde çalışma alanı sınırlandırılarak veriler ışığında bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre 109 kelime tespit edilmiştir. Madde başında Dede Korkut Kitabı'nda yer alan kelimeler verilmiş ardından Derleme Sözlüğü'ndeki eş değerleri geçtikleri yer adları ile birlikte gösterilmiştir. Dede Korkut'ta yer alan sözcükler, Anadolu ağızlarında bire bir aynı olan şekilleri ve varyantları ile araştırmaya dâhil edilmiştir.

Dede Korkut Söz Varlığının Anadolu Ağızlarında Yaşayan Örnekleri

adaḡlu "nişanlı, yavuklu" (DKK 49a/1, 46b/7) krş. **adaḡlı** 2. "nişanlı kız" DS Kınık - Kütahya; Bolu; Iğdır - Kars; Kerkük - Karapapak Türkleri; **adaḡlu** "nişanlı kız" (DKK 40a/11, 52a/13, 52b/11, 145a/9) krş. **adaḡlı** DS Iğdır - Kars; Kerkük; **adaḡlı** Kerkük.

aḡı < Ar. aḡî "sevgi, esirgeme sözü" (DKK 15b/4, 15b/5); krş. **ahu** "sevgili, sevimli kimse" DS Zara - Amasya.

ahtarıl- “duygulanmak” (DKK 147a/13); krş. **ahtarıl-** DS “1. devrilmek, yıkılmak” Adacami – Rize 2. Alt üst edilmek Ersis, Yusufeli – Artvin; **aktarıl-** DS “devrilmek, alt üst olmak” Emirdağ – Afyon Karahisar.

alda- “aldatmak” (DKK 152a/2, 150b/6); krş. **alda-** DS “aldatmak, kandırmak” Düzce – Bolu; Çorum; Zile – Tokat; Trabzon; Torul, Süle – Gümüşhane; Rize köyleri; Gürcü, Kızılcahamam – Ankara.

alkış “hayır dua” (DKK 9a/10, 9b/3, 36a/10,); krş. **alkış** DS “hayır, dua, iyi dilek” Emirdağı Türkmenleri – Afyon; Sarpıncık Karaburun – İzmir; Akhisar – Manisa; Çilehane Reşadiye – Tokat; Kangal ve köyleri Sivas; Ayvagediği Mersin – İçel, Pazarören Pınarbaşı - Kayseri; **alhuş** Koyundere Ahıska Kars.

añdur- “hatırlatmak” (DKK 29a/10, 76b/3); krş. **añdır-** DS 1 “hatıra getirmek, hatırlamak, anmak” Taşdibi Yörükleri - Manisa; Alaca – Çorum; 2. “anlatmak, etraflıca söylemek” Ahlat – Bitlis; Kiraz, Beydağı Ödemiş – İzmir (Çakır, 2020, s. 268); Mihaliççık – Eskişehir (İleri, 2008, s. 478).

arkurı 1. karşı(da), 2. çapraz (DKK 11b/7, 12a/6, 73a/1, 73a/4, 122a/5, 122b/8, 124a/12, 130b/9); krş. **arkuri** DS “aykırı, ters” Anaraş, Sürmene, Maçka – Trabzon; **arkırı** “çarpık, çapraz, aykırı” Düzce – Bolu; Karmaşlı Çarşamba -Samsun; Tirebolu – Giresun; Hopa – Artvin.

āşbāz “aşçı” (DKK 67a/7); krş. **aşbaz** DS “aşçı” Zarşat - Iğdır – Kars.

aşıit / aşut “dağdan aşacak yol, dağ geçidi” (DKK 39b/7, 119a/11); krş. **aşıit** 3. “dağ ve tepelerin üzerinden arka kısma aşılacak yer” Samsun; Rize köyleri; Ardanuç – Artvin; Gözene – Malatya; Lohan – Gaziantep; Ayaş, Beypazarı – Ankara; Bahçeli, Bor – Niğde, Nevşehir; Belekler, May – Konya; İçel; **aşut** “aşılacak yer, geçit” Erkinis Yusufeli – Artvin, Ortahanak Ardahan – Kars, Encücek İspir – Erzurum, Ilgaz Şereflikoçhisar – Ankara.

az- “şaşmak, yol şaşmak” (DKK 4b/9); krş. **az-** DS “yolunu kaybetmek, şaşırmak, kaybolmak” Afşin, Elbistan, Taşoluk, Göksun – Maraş; Reyhanlı, Amik Ovası Türkmenleri – Hatay; Şarkışla – Sivas; Sorgun, Yerköy, Büyükincirli, Cihanpaşa – Yozgat; Yaraşlı, Haymana – Ankara; Sarılar, Avanos – Kırşehir; Girveli, Bünyan, Fakiekciliği Pınarbaşı – Kayseri; **azmah** Afşar Pazarören Pınarbaşı - Kayseri.

bağanak “dölüt kesesi, hayvan veya insan yavrusunun etrafındaki su kesesi” (DKK 109b/12, 110a/2, 110a/3, 110a/10); krş. **bağanak** DS 1. Doğum vakti gelmeden hayvan karnından çıkarılan yavru” Samsun.

başıl- “yenilmek” (DKK 41b/10, 69a/8, 72b/6, 99a/4, 100b/6); krş. **basıl-** DS “mağlup olmak, altta kalmak” Bor – Niğde.

bilici “bilici” (DKK 3a/3); krş. **bilici** DS “bilgiçlik taslayan” Acıpayam – Denizli.

binit “binek hayvanı” (DKK 10b/13, 18a/4, 18b/7, 31a/2, 53b/2, 53b/11, 61a/3, 83b/10, 85a/13); krş. **binit** “binek hayvanı” Sandıklı – Afyon; Sivas, Ankara; **binet** DS Çeliş – Burdur; Taşköprü - Kastamonu; Silifke, Mut – İçel; Sarıkeçili Bahşiş Yörükleri Silifke, Mut – Mersin (Öztürk, 2009, s. 233).

boy “abov! aman” (DKK 58b/8, 59a/6); **boy** DS IV “şaşma, korku, pişmanlık, beğenmeme, öfke, acıma bildirir ünlem” Iğdır – Kars; **boy, booy** “aman, usandım anlamına gelir” İrişli Bayburt Sarıkamış – Kars.

bozlaş- “(deve) yüksek sesle ağlaşmak” (DKK 114a/2, 114a/4, 130a/5, 151b/3); krş. **bozulaş-** DS “develer bir arada bağrıışmak” Mut – İçel, Sarıkeçili Bahşiş Yörükleri Silifke, Mut – Mersin (Öztürk, 2009, s. 413).

buğur “erkek deve” (DKK 5b/1); krş. **buğur** 1. “damızlık deve” Doğubayazıt – Ağrı; Beyşehir – Konya 2. “burulmuş erkek deve” Iğdır – Kars 3. “erkek deve” Yalvaç – Isparta; **buğura** “erkek deve” Sarıkeçili Bahşiş Yörükleri Silifke, Mut – Mersin (Öztürk, 2009, s. 413).

buğağı “köstek” (DKK 74a/5, 75a/12); krş. **bukavu** DS “kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek” Saraycık – Konya; **bikağı** “kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek” Narlıdere Tepeköy Torbalı – İzmir; İğdeli Gemerek – Sivas; **bokağı** Bornova – İzmir; **bıhağı** Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri – Hatay; **buhağı** Aşudu Darende – Malatya; Bünyan – Kayseri; **bukâ** Yeşilova – Burdur; Karaisalı – Adana; Antalya; **buk’â** Hacıhamzalı Tarsus – İçel; **buka** “kelepçe; hayvanların ayağına takılan köstek” Çorum; **bukâ** “kilit” Malatya; **buhav** “kilit” Erciş – Van; bukai “kaçmaması için hayvanların ayağına takılan zincir, demir köstek” Konya.

büdre- “(Mo. büdüre-) sürçmek” (DKK 19b/5, 35a/3, 79a/8); krş. DS **büdre** 1. “sürçmek, sendelemek” Azeri köyleri – Amasya; İrişli, Bayburt, Sarıkamış – Kars; 3. “hafifçe titremek” Kangal – Sivas.

büre “pire” (DKK 44b/11, 45b/8, 46b/3, 45a/12, 45b/12); krş. **büre** DS “pire” Belen – Adana; **püre** “pire” Bor - Niğde; **püre** “lahana kurdu” Konya.

cılavı “(Mo. cilagu) yular, dizgin” (DKK 13b/4, 65b/13, 69a/8, 76a/11, 122a/11, 146b/6) **cılav** DS “at yuları” Iğdır – Kars; **cilov** I “dizgin” Taşburun Iğdır – Kars.

Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü’nün cılav – cilov maddesinde, Dede Korkut’ta yer alan bu sözcüğün Oğuzca dışındaki çağdaş diyalektlerde mevcut olduğu belirtilir (Eren, 2020, s. 89)

çapdur- “koşturmak” (DKK 105a/10, 124b/11, 153b/4) krş. **çapdır-** “koşturmak” Zile – Tokat; **çaptır-** “serserice gezmek” Bor – Niğde.

çetük “kedi” (DKK 65b/2); krş. **çetük** “kedi yavrusu” İnaltı, Ayancık, Boyabat – Sinop; Zile – Tokat.

çöng “zayıf, güçsüz” (DKK 81a/1, 81a/3, 125b/12); krş. **çöng** DS “beceriksiz, uyuşuk” Akseki – Antalya.

çöngel- “zayıflamak” (DKK 55a/5); krş. **çöngellemek** “takatsizleşmek, beli bükülmek, halsizleşmek” Fethiye – Muğla.

cuğa / çuha / çuka “kuşam, saya” (DKK 34b/0, 48b/4, 60b/1, 62b/4, 63b/5, 78b/12, 108a/9, 128b/4); krş. **çuha** DS 1. “elde işleme yünden ve yerli dokuma kumaştan yapılan, önü açık, kısa bir ceket” Ardahan ve köyleri – Kars, Erzurum. **çuha** “çoban elbisesi” Sarıkeçili Bahşiş Yörükleri Silifke, Mut – Mersin (Öztürk, 2009, s. 88); **çuka** “kepenek” Çarşamba – Samsun;

dölek “uyanık, dikkatli” (DKK 8a/11); krş. **dölek** (II) DS 2. “uyanık, dikkatli” Gürün – Sivas.

döy- “dayanmak, katlanmak” (DKK 52a/2/ 52a/3); krş. **döymek** “sabretmek, tahammül etmek, dayanmak” Çorum; Bor – Niğde; Yozgat; Konya; **dözmek** DS Iğdır – Kars; Bakü göçmenleri – İstanbul; **dözmek** “tahammül etmek” Terekeme, Sivas – Kangal (Caferoğlu, 1944, s. 229).

dürüş- “mücadele etmek, çarpışmak” (DKK 80a/8126a/13, 125a/4); krş. **dürüşmek** DS “çalışmak, devamlı meşgul olmak” Bergama – İzmir; Ürgüp – Nevşehir.

ercel “hayırsız” (DKK 11b/3, 12a/6); krş. **erçel** DS “hırçın, huysuz, yaramaz (çocuk)” Ulubey – Ordu; Harput – Elazığ; Arapkir – Malatya; Konya; **erçel** “yaramaz, deli dolu” Elazığ; “yaramaz” Ordu.

ergenlik “nişanlı kızın erkeğe gönderdiği hediye” (DKK 46b/7); krş. **ergenlik** DS “dul bir kadının, genç bir erkekle evlendiği zaman kocasına verdiği armağan, tazminat” Çakırlar, Akşehir – Konya; **ergencelik** “dul bir kadının, genç bir erkekle evlendiği zaman kocasına verdiği armağan, tazminat.” Gerze – Sinop; Gaziantep; Efsus Elbistan – Maraş; Antakya – Hatay.

esleme- “dinlememek, aldırış etmemek” (DKK 110b/10, 114b/4); krş. **eslememek** DS “aldırış etmemek, önem vermemek” Lapseki – Çanakkale; Gürün – Sivas.

eyne “(Far. ādjne) cuma günü” (DKK 5a/10); krş. **eyne** DS “perşembe” Ortaköy, Bekilli Çal – Denizli.

faķı “(Ar. faķih) hoca, müezzin” (DKK 5a/11); krş. **faķı** “hoca” Afşar, Pazarören Pınarbaşı – Kayseri; **faķı** DS “hoca, imam” Alucra, Şebinkarahisar – Giresun; **faķı** “fakih” DS Kırşehir; **faķı** “molla” Gaziantep (Aksoy, 1946, s. 272).

gecelmek “sersemlemek” (DKK 95a/11, 95b/3); krş. **gecelmek** DS “gözü kararıp düşmek, fenalaşmak” Ahlat – Bitlis.

geçek “geçit, uğrak yer” (DKK 24a/13, 24b/6); krş. **geçek** DS **geçek** (I) 1. Çok geçilen yer, işlek yol” Çeltikçi, Anamur – İçel; Aybastı – Ordu (Aydın, 1992, s. 211); **geçek** “geçit yeri” Giresun (Caferoğlu, 1946, s. 326).

gede “zayıf, adi (çocuk için kullanılmış)” (DKK 125b/19); krş. **gede** DS “çelimsiz, zayıf, cüce” Bolvadin, Sandıklı – Afyon; Eğridir ve köyleri, Uluborlu, Geresin, Yassıören, Senirkent – Isparta; Başpınar, Tefenni – Burdur; Çivril – Denizli; Torbalı – İzmir; Karaoğlanlı – Manisa; Kangal, Gürün – Sivas; Ankara; Kınık, Fethiye – Muğla; **gede** “çocuk; erkek çocuğu” Kars; Bursa; **gede** “gelişmemiş” Çal – Denizli.

göy “gök, gökyüzü” (DKK 36a/8); krş. **göy** DS “gök” Iğdır – Kars; Antakya Hatay; Erzurum; **göy** DS “taze, yeşil” Gümüşhane, Maraş, Ankara.

gur “(Far.) mezar” (DKK 49b/13); krş. **gor** DS “mezar” Ayrancı, Deveci, Küpeli – Amasya; Trabzon; Gümüşhane; Sarıkamış – Kars; Hasankale – Erzurum; Erzincan; Erciş – Van; Bitlis, Sivas; **kor** “sin, gömüt” Bahadırılı Bayramiç – Çanakkale; Çakır Şebinkarahisar - Giresun; Erzurum, Erzincan, Sivas.

günlük DKK “gölgelik” krş. **günlük** DS “şemsiye” Denizli; Çorum; Trabzon; Yusufeli – Artvin; Iğdır – Kars; Gaziantep; Konya; Kozan, Kayarcık - Adana.

halıca “halı” (DKK 7a/3, 35b/2, 38b/12, 63a/11; 103a/2); krş. **halıca** DS “seccade, küçük halı” Sarıkamış – Kars; **halça** DS Sarıkamış – Kars.

ilga- “(Mo. ilga-) akın etmek” (DKK 76b/5); krş. **ilga-** “at dörtnala koşmak” Bornova – İzmir; **ilga-** “kovalamak” DS Kırşehir.

iley “ön, karşı, huzur” (DKK 4b/9, 54b/1); krş. **iley** DS “ön, karşı, kat” Ahıska – Kars; **iley** “ön” Terekeme, Sivas – Kangal (Caferoğlu, 1944, s. 260).

iti “1. sertlik, keskinlik 2. sert, keskin” (DKK 12a/4, 17b/7, 20a/9, 103a/5); krş. **iti** DS “keskin (bıçak için)” Azeri köyleri – Amasya; Kars – Iğdır; Erciş – Van; Bitlis; **iti** DS “keskin (görüş için)” Bor – Niğde; **iti** DS “keskin (sirke için)” Küre – Kastamonu; **yiti** DS “keskin” Aybastı – Ordu; Giresun (Caferoğlu, 1946, s. 354); **yiti** DS “tadı sertleşmiş, keşkinleşmiş” Merzifon – Amasya; Gökdere Akdağmadeni – Yozgat.

kaḥınc “ayıplama” (DKK 41b/11, 89b/5); krş. DS **kaḥınc** “ayıp, kusur, pürüz” Sarıkavak – Eskişehir; Erciş – Van; Hafik, Gürün – Sivas.

kaḳı- “öfkelenmek, darılmak, kızmak” (DKK 56a/12, 58a/4, 59b/4, 90a/4, 100a/1, 101a/9, 109b/2, 111a/6, 143a/4); krş. **kaḳı-** DS “öfkelenmek, darılmak, kızmak” Isparta; Balıkesir; Lapseki – Çanakkale; İzmit – Kocaeli; İstanbul; Çorum; Niksar – Tokat.

karavaş “kadın hizmetçi, cariyeye” (DKK 3b/7, 57b/1, 89a/11, 92b/8, 123a/13, 123b/1); krş. **karavaş** DS “cariye, odalık” Bursa; Kars; Polatlı – Ankara; **garavaş** “kadın hizmetçi” Kars; **karaveş** DS “cariye, odalık” Lapseki – Çanakkale; Sivas; Konya.

karavul “(Mo. karağul) gözcü sınır bekleyen” (DKK 120a/3); krş. **karavul** DS 1. “gece bekçisi” Lüleburgaz – Kırklareli; 2. “gözcü, nöbetçi” Çankırı; Tirebolu – Giresun.

karcaş- “dağılmak, alt üst olmak” (DKK 98a/10); krş. **karcaş-** DS “karışmak, karmakarışık olmak, dolaşmak, bozulmak” Mudurnu – Bolu; Ulubey -Ordu; Trabzon; Tirebolu – Giresun; Erzurum; Divriği, Gemerek - Sivas; Ermenek – Konya; Mut – İçel; Edirne; **karcaş-** DS “karıştırmak, altüst etmek” Maraş.

karmala- “kavramak, yakalamak” (DKK 25a/2, 103b/9, 106b/3, 106b/8); krş. **karmala-** (1) DS “avuçta sıkamak, avuçlamak” Bozdoğan – Aydın; Van; Yerkesik – Muğla.

karvaş- “kavramak, güreşte kapışmak” (DKK 41b/7, 94a/10, 127b/3); krş. **kavraş-** DS “tartışmak” Afyon; Fethiye – Muğla; **gavraş-** DS “döğüşte kapışıp birbirinin üzerine çökmek” Gökdere Akdağmadeni – Yozgat; Gaziantep (Aksoy, 1946, s. 307); **gavraş-** DS “kavramak, tutuşmak, sarılmak, dövüşmek” Bartın - Karabük – Zonguldak.

kavat “(Ar. kavvād) aptal, korkak, budala” (DKK 39a/6, 40a/12, 56a/6, 56a/7, 58a/5, 80a/12, 81a/3); krş. **kavat** (3) DS “aptal, korkak” Yalvaç- Isparta; Çarşamba – Samsun; Akşehir – Konya.

kavşur- “kavuşturmak” (DKK 140a/10); krş. **kavşır-** (1) DS “birleştirmek, bir araya getirmek” Söğüt – Denizli; Tire – İzmir; Manisa; Gülnar, Mut – İçel; Marmaris – Muğla; **kavşır-** “iki eli birleştirerek tutmak, kucaklamak” Eğridir köyleri, Sütçüler -Isparta; Yukarıseyit Çal, Darıveren Acıpayam – Denizli; Yağbastı Kula – Manisa; Ermenek – Konya; Yapıntı Mut – İçel; **gavşır-** “kuşatmak” Ermenek – Konya.

kayıt- “geri dönmek, çekilmek” krş. **kayıt-** DS “geri dönmek” (DKK 20a/13, 31a/4, 67b/11, 73b/9, 75a/7, 80a/10, 87b/12, 143a/8); Amasya; Tutak, Doğubeyazıt – Ağrı; Erciş – Van, Bor – Niğde; Ereğli, Kadınhanı – Konya; Azerbaycan; **kayıt-** DS “geri çevirmek” Ahlat – Bitlis; **gayıt-** “geri dönüp gelmek” Zarşat – Kars.

keher “(Mo.) kestane rengi at” (DKK 43a/6, 44a/5); krş. **keher** DS “bir at rengi, doru” Zarşat – Kars; Doğubeyazıt – Ağrı.

keleci “söz, düşünce” (DKK 122a/7); krş. **keleci** DS “sözleşme, anlaşma” Tokat.

kert- “gedik açmak” (DKK 97a/2); krş. **kertmek** DS “yontmak, çizmek, kertik yapmak” Seyitgazi – Eskişehir; Çankırı; Yozgat; Ankara; Kırşehir; Karaisalı – Adana; **kert-** “çentik açmak” Erzurum; **kert-** “ağaç veya çubuğa çentik koymak” Osmaniye – Adana.

kesim “haraç” (DKK 113a/4); krş. **kesim** (VII) DS “belli, kesin ücret” İzmir; Balıkesir; Akyazı – Sakarya; Bolu, Çankırı; Taşova – Amasya; Trabzon; Rize; Şavşat – Artvin; Divriği – Sivas; Niğde.

kığır- “çağırarak” (DKK 49a/11, 56b/11, 60a/8, 149a/9, 150a/4); krş. **kığır-** DS (I) 1. “çağırarak, davet etmek” Lapseki – Çanakkale; 2. “koyun ve keçileri çağırarak” Beykoz – İstanbul.

kırnak “cariye” (DKK 34b/7, 61a/2); krş. **kırnak** DS (VI) 1. “buyrukaltı, uşak, hizmetçi” Kahramanmaraş 2. “cariye” Saimbeyli – Adana; **kırnak** DS “güzel kız ya da kadın içşi” Çorum.

kıynak “pençe” (DKK 90b/1); krş. **kıynak** DS “yırtıcı kuş ve hayvanlarda tırnak ve pençe” Lapseki -Çanakkale.

kiçi “küçük” (DKK 53a/4, 95b/3, 130a/6, 130b/13); krş. **kiçi** DS (I) “küçük, ufak” İzmir; İnebolu – Bursa; Trabzon; Ankara; **kiçi** Diyarbakır; **kiçciyh** Ahıska Kars; **kiçcih** Bayburt, Sarıkamış – Kars.

küpeç “çömlekte pişmiş yemek, güveç” (DKK 54b/7); krş. **küpeç** DS “küçük küp, çömlek, kazan” Dinar – Afyon; Senirkent – Isparta; Yeşilova – Burdur; Acıpayam, Çal, Honaz – Denizli; Ödemiş – İzmir; **güpeç** DS “ağzı geniş küçük küp” Oğuz Acıpayam, Ovacık Tavas - Denizli.

muḥannaṭ “(Ar.) kötü, kalles, namert” (DKK 4a/5, 33b/7, 68a/11, 86a/2); krş. **muhanat** DS (II) 1. “Ters, inatçı” Fethiye – Muğla 2. “hain” Ezine – Çanakkale; **muhanet** DS “iyilik yapmayı sevmeyen, kötü, adi (kimse)” Kırşehir; **muhanet** DS “kimseye yardım etmeyen, iş bitirmeyen” Osmaniye – Adana; **muhanet** II DS “cimri, kimseye yardım etmeyen” Osmaniye – Çorum; Kırşehir.

obrul- “göçmek, göçük olmak” (DKK 17a/8, 30b/1, 98a/10); krş. **obrul-** DS “1. yer kaymak, çökmek” Boyabat – Sinop; **obrula-** DS “yer kaymak, çökmek” Ayancık – Sinop; **oburula-** DS “yer kaymak, çökmek” Lapseki – Çanakkale; **obrul-** DS “yer çöküp koni biçiminde çukurlaşmak” Bor – Niğde.

okra- “at kişnemek” (DKK 7b/5, 12b/6); krş. **okra-** 2. “yem isteyen at, koyun, keçi vb. hayvanlar bağırarak, kişnemek” Mersin – İçel.

oṅal- “iyileşmek, sağalmak” (DKK 16b/7); krş. **onal-** DS “iyileşmek, üzelmek” Düzce – Bolu; Gaziantep; **onal-** DS “iyileşmek, geçmek” Manyas – Balıkesir.

öyke “öfke” (DKK 44a/9); krş. **öyke** DS “öfke, sinir” Eğridir köyleri – Isparta; Gaziantep; Bor – Niğde; Tahtacı Isparta; Çorum;

part- “yere vurup parçalamak” (DKK 92a/11); krş. **part-** DS “yere vurup parçalamak” Acıpayam – Denizli.

sağrak “içki kasesi, kadeh” (DKK 20a/8, 28a/4, 29a/2); krş. **sağrak** DS (III) “bardak, kadeh” Çanakkale; **sağrak** (I) “ağaçtan yapılmış yağ kabı” Çarşamba – Samsun; Taşova – Amasya; Perşembe – Ordu; Şebinkarahisar, Piraziz – Giresun; Torul – Gümüşhane; Koyulhisar – Sivas.

sağaç “üzerinde ekmek pişirilen sac” (DKK 54b/7); krş. **sağaca** DS “ekmek pişirilen sac” Bahçe – Adana.

sayla- “seçmek, ayırmak” (DKK 65a/8); krş. **sayla-** DS (II) 3. “seçmek, ayırmak” Bulgaristan göçmenleri – İzmir; Konya; Edirne; **sayla-** DS “beğenmek, seçmek” Çilehane Reşadiye – Tokat.

sayru düş- “hasta olmak” (DKK 79b/10); krş. **sayru** “hasta” Bergama – İzmir; Bursa; Çorum; Polatlı – Ankara; Alanya – Antalya; **soyrı** Milas – Muğla; **sayrı** DS “hasta” Malatya.

soğman “çizme” (DKK 107b/1); krş. **sokman** DS “çizme” Hadım – Konya.

som “katışksız (altın)” (DKK 105b/12); krş. **som** DS (III) “tam, dolu” Ürgüp – Nevşehir.

şiven “(Far.) ağıt, yas” (DKK 47b/10i 49a/8, 50b/6, 71b/5, 79b/12, 130a/3, 151b/10); krş. **şivan** DS “ağıt, yas, kıya” Şavşat – Artvin; Kemah – Erzincan; Ağın -Elazığ; Divriği – Sivas; Bahçe – Adana.

şorla- “fışkırmak, akmak” (DKK 13b/1, 76a/4, 103b/9, 107a/13, 128a/3, 146b/9); krş. **şorla**- DS “fışkırarak hızla akmak” Kandıra – Kocaeli; Düzce – Bolu; Ahlat – Bitlis; Afşin – Maraş; Niğde; **şurla**- Yusufeli – Artvin.

talbın- “çırpınmak” (DKK 23a/13, 30a/6); krş. **dalbın**- DS “mücadele etmek” Zile – Tokat; Ulubey – Ordu; **dalbın**- “yüzme bilmeyen bir kimse su içinde çırpınmak” Kütahya; Sivrihisar – Eskişehir; Zile- Tokat; Konya; Bor – Niğde.

talçan- “uğraşmak, yorulmak” (DKK 95b/1); krş. **dalcın**- (II) 1. “gayret etmek, çabalamak” Eğridir köyleri – Isparta; Niksar – Tokat; Koyulhisar – Sivas; Kırşehir; 2. “sonuçsuz teşebbüslerde bulunmak” Eğridir köyleri – Isparta; Gürün, Koyulhisar – Sivas; Kırşehir; 3. “aranmak” Avşar aşireti, Pınarbaşı -Kayseri; 4. “hayvan yemeğe, yeme saldırılmak” Gürün - Sivas.

Sivas, Kırşehir, Kayseri, Isparta, Tokat illerinde anlam alanının genişleyerek kullanıldığı dikkat çekmektedir.

talı “(Mo.) kürek kemiği” (DKK 10a/12, 13a/13, 28a/13); krş. DS **talı** “iki kürek kemiği arası” Düzce- Bolu; Ezine – Çanakkale.

tam- “damlamak” (DKK 101b/8); krş. DS **tam**- “damlamak” Silifke – İçel; **dam**- DS “damlamak” Kandıra – Kocaeli; Kızılçakçak, Arpaçay – Kars.

tartağan ol- “paramparça olmak” (DKK 116b/8); krş. **tartağan** “delik deşik paramparça” Bursa; Bornova – İzmir; **dardağan** DS (II) “perişan, savruk” Düzce – Bolu; Amasya; Trabzon ilçe ve köyleri; Kaptanpaşa köyleri – Çayeli – Rize; Yozgat; 2. “karışık, dağınık durum” Trabzon ve çevresi.

tenef “(Ar. tenāb) çadır ipi” (DKK 5b/2); krş. **tenef** DS “kurulmuş çadır eteği” Bostanlar, Bahçe -Adana.

tepel kaşğa “alnı beyaz (at)” (DKK 20b/7); krş. **tepel** DS “alnında ak leke olan (inek, öküz vb. hayvanlar) Çarşamba – Samsun; Amasya; Şehli - Giresun.

top (II) “yatak, döşek” (DKK 5b/6, 6a/6); krş. **top** DS (V) “minder” Kemaliye – Erzincan.

tuç “tunç” (DKK 33b/5, 68a/7, 137b/2); krş. **tuç** DS “tunç” Çorum; **tuc** DS “tunç” Erciş – Van.

ucından “için, yüzünden, +dan dolayı” (DKK 110b/8, 152a/13); krş. **ucundan** DS “yüzünden, nedeniyle” Çavdar, Karakuş – Ordu.

ucuk “obruk, göçük” (DKK 30b/1); krş. **ucuk** DS “çökmüş, çökmek üzere olan ev, doğal nedenlerle kaymak üzere olan toprak” Çarşamba – Samsun; Gavraz, Bolaman – Ordu; Giresun köyleri; Akçaabat – Trabzon; Yamanlı, Saimbeyli – Adana; Afşin köyleri – Maraş; **ucuk** II DS “kaymış, yıkılmış, çökmüş (yer, yapı için)” Çepni Gemerek – Sivas; **ucuk** DS “çökmek, kaymak üzere olan toprak” Kırşehir; **ucuk** “heyelan olmuş arazi” Ordu.

ufan- “parçalanmak” (DKK 19b/7, 56a/12); krş. **ufan**- DS “ufalanmak, küçük küçük parçalanmak” Isparta; Civanyaylağı – İçel; **ufan**- “küçük parçalara ayrılmak” Gaziantep (Aksoy, 1946, s. 692).

uluñ “ok sapı” (DKK 112b/5); krş. **uluñ** “1. Buğday arpa kökü” İbrala – Konya; 2. “tahılın ana sapı çevresinde oluşan kardeş saplar” Mut – İçel.

uvat- “ufaltmak, parçalamak” (DKK 94b/3, 127a/9); krş. **uvat-** DS “ufaltmak” Gaziantep; Sivas; Hatay; **uvat-** “ikiye bölmek” Şabanözü Polatlı – Ankara.

uyan “gem, dizgin” (DKK 3b/6, 140a/7, 140a/10); krş. **uyan** DS “atın gem, dizgin gibi takımları” Kızılcahamam – Ankara; Konya; Azaplı, Kadirli – Adana; Erzin, Dörtiyol – Hatay; **oyan** DS “hayvan gemi” Çorum; Isparta; Lapseki – Çanakkale; **oyan** DS “zincir” Şabanözü Polatlı – Ankara.

üz- “1. koparmak, 2. kırmak” (DKK 25a/3, 94b/4, 96a/11, 122b/2, 139b/6); krş. **üzmek** 1. “koparmak, ayırmak” Merzifon köyleri – Amasya; Çarşamba – Samsun; Nefsiköseli, Görele, Tirebolu – Giresun; Bahçeli, Bor – Niğde; Ermenek – Konya; Mut ve köyleri – İçel; Milas – Muğla; 2. “kopacak duruma getirmek” Kurşunlu – Çankırı; **üz-** “koparmak” Kars; Reşadiye – Tokat; Bor – Niğde.

yağşur- “tespit etmek, yerleştirmek” (DKK 15b/5); krş. **yağşır-** (III) “yerleştirmek” Kökçedağ, Orhaneli – Bursa.

yaman “kötülük” (DKK 4a/13, 14a/7, 14a/8, 66b/1, 84b/6); krş. DS **yaman** (I) “kötü” Uluşiran, Şiran – Gümüşhane; Bayburt, Selim – Kars; Artvin

yanaş- “hizmete durmak” (DKK 5a/13); krş. **yanaş-** DS “işe koyulmak” Bahçeli, Bor – Niğde.

yapuk “örtü” (DKK 31b/10, 76b/13); krş. **yapık** DS (I) “yemeni, başörtüsü” Kocabergos, Erdek – Balıkesir; Çankırı; Boğazlıyan- Yozgat; Kırşehir; Salkıma, Zencidere, Erkiyet, Gernir, Talas, Türkmen, Pazarören, Pınarbaşı, Bünyan – Kayseri; Nevşehir; Bor – Niğde; Akseki – Antalya; **yapuk, yapuğ** DS (I) Balçova – İzmir; Çepni, Gemerek – Sivas; **yapık** “efelerin baş bağlama biçimi” Afşar Pazarören Pınarbaşı – Kayseri.

yayağ “yaya(n)” (DKK 17a/11, 75a/10); krş. **yayak** DS 1. “yaya, binitsiz” Düzce – Bolu; Trabzon; Hasanoğlan – Ankara; Bor – Niğde; Adana; 2. “atsız asker, piyade” Balıkesir; Tokat; Eskişehir; Peşman, Daday – Kastamonu; Kurşunlu – Çankırı; Çanılı, Ayaş – Ankara.

yerindür- “üzmek” (DKK 55a/11); krş. **yerindirmek** DS (I) “gücendirmek” Eğridir köyleri – Isparta; Sasallı, Menemen – İzmir; Alaşehir – Manisa; Düzce – Bolu; Bahçeli, Bor – Niğde; Fethiye – Muğla.

yıltar “tasma” (DKK 30a/6); krş. **yıltar** DS 1. “yular ipi” Kırka – Eskişehir; Taşköprü – Kastamonu; Hümer, Ayancık – Sinop; **yıltar** “boyunbağı” Evreşe, Gelibolu – Çanakkale; **yıltar** “tasma” Uşak, Gelenbe Kırkağaç – Manisa; Taptık Havsa – Edirne; Kırklareli; **yular** “yular” İğneciler Mudurnu – Bolu; Tekirdağ; **yıltar** “çocuk başlığının bağı” Beden Bodrum – Muğla; **yıltar** “kadınların, feslerini bağlamak için kullandıkları, üstü altınlı, süslü kaytan ya da ip” Yerkesik – Muğla; **yıltar** “boyun bağı, atkı” Uşak.

yırğan- “sallanmak” (DKK 57a/8); krş. **yırğala-** DS “sallamak” Iğdır – Kars; Urfa; **yırğala-** Karlı, Ardanuç – Artvin; **yırğalan-** “sallanmak” Bayburt, Selim – Kars; **ırgan-** DS “sallanmak” Urla- İzmir; Akyazı – Sakarya; Peşman Daday, Kargı Tosya – Kastamonu; Trabzon, Nizip – Gaziantep; Kesme Divriği – Sivas; Çayhan Ereğli – Konya.

yige “ziyankar” (DKK 6a/10); krş. **yige** DS 1. “hırsız, zarar veren (hayvan, insan için)” Afşar, Pazarören, Pınarbaşı – Kayseri; Beyağıl – Niğde; Ereğli köyleri – Konya; Toprakkale, Osmaniye – Adana; Mersin – İçel; **yige** DS “rahat otlamayan, sağına soluna saldıran (hayvan)” Gezende, Gülnar – İçel; **yige** DS “hak etmediği parayı alan, yiyici” Afşar, Pazarören, Pınarbaşı – Kayseri.

yund “kısırak” (DKK 133b/5, 133b/6, 133b/12, 137a/8, 142a/10); krş. **yund** DS “at” Yörükler – Erzurum; **yunt** “damızlık eşek” Kargı, Tosya – Kastamonu; **yunt** DS “damızlık eşek” Kastamonu.

yuyındı “abdest atığı su” (DKK 22a/13); krş. **yuyuntu** DS “bulaşık suyu” Çorum; Şebinkarahisar – Giresun; Ağrakos, Suşehri – Sivas; **yuntu** “bulaşık suyu” Peşman, Daday; Aşağı Kayı, Tosya – Kastamonu; Bayramören, Ilgaz – Çankırı; Boyabat – Sinop; Karacaviran, İmranlı, Gürün - Sivas; Elmalı – Antalya; Akviran – Konya; **yundu** Kargı, Tosya – Kastamonu; Ağın – Elazığ.

yügür- “koşmak” (DKK 33b/6); krş. **yügürmek** DS (I) “koşmak” Koyundere, Ahıska – Kars; **yügürmek** (II) Zarşat, Çıldır – Kars.

yügürt- “koşturmak” (DKK 25a/5, 90b/8); krş. **yügürtmek** “koşmak” Mecitözü köyleri - Çorum; Zile – Tokat; **ügürt-** “koşmak” Elazığ.

Şehirlere göre dağılım şu şekildedir: Kars 34, Sivas 28, Konya 24, Niğde 19, İzmir 17, İçel 16, Ankara 16, Adana 14, Isparta 14, Çorum 14, Tokat 14, Çanakale 12, Giresun 12, Amasya 11, Bolu 12, Kayseri 11, Muğla 11, Trabzon 12, Gaziantep 10, Kırşehir 10, Ordu 10, Denizli 9, Kastamonu 9, Samsun 9, Erzurum 8, Artvin 7, Çankırı 7, Maraş 7, Yozgat 7, Bitlis 6, Eskişehir 6, Sinop 6, Afyon 5, Antalya 5, Elazığ 5, Malatya 5, Balıkesir 4, Bursa 4, Erzincan 4, Gümüşhane 5, Nevşehir 4, Rize 5, Ağrı 3, Burdur 3, İzmit 3, Aydın 2, Edirne 2, Sakarya 2.

Dede Korkut’un Söz Varlığı Bakımından Tasnifi

Bu kelimeler Karahan’ın Türkiye Türkçesi ağızları tasnifine (Karahan, 1996, s. 96, 97, 178) göre sınıflandırıldığında aşağıdaki verilere ulaşılmaktadır.

Doğu grubu ağızlarının I. alt grubu Ağrı, Van, Muş, Bitlis, Bingöl, Siirt, Diyarbakır, Mardin, Hakkâri, Urfa (Birecik ve Halfeti hariç), Palu, Karakoçan (Elazığ) ağızları olarak verilir. DKK’de yer alan sözcüklerin Doğu grubunun I. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Ağrı 3, Van 7, Bitlis 6, Diyarbakır 1, Urfa 1 =18

Doğu grubu ağızlarının II. alt grubu Kars (Ardahan, Posof hariç), Erzurum merkez, Aşkale, Ovacık, Narman, Pasinler, Horasan, Hınıs, Tekman, Karayazı, Erzincan merkez, Tercan, Çayırılı, Kemah, Refahiye, Gümüşhane ağızları şeklinde belirlenmiştir. DKK’de yer alan sözcüklerin Doğu grubu II. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Kars 32, Erzurum 8, Erzincan 4, Gümüşhane 5=49

Doğu grubu ağızlarının III. alt grubu Ardahan, Posof (Kars), Artvin merkez, Şavşat, Yusufeli, Ardanuç (Artvin), Oltu, Tortum, Olur, Şenkaya, İspir (Erzurum) ağızlarıdır.

DKK’de yer alan sözcüklerin Doğu grubu III. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Ardahan 2, Artvin Yusufeli, Şavşat, Ardanuç 8= 10

Doğu grubu ağızlarının IV. alt grubu Kemaliye, İliç (Erzincan), Elazığ merkez, Keban, Baskil, Ağın, Harput (Elazığ) Tunceli ağızlarıdır. DKK’de yer alan sözcüklerin Doğu Grubu IV. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Elazığ 5, Erzincan 4=9

Kuzey Doğu grubunun I. alt grubu Trabzon, Rize merkez, Kalkandere, İkizdere, Gündoğdu, Büyükköy ağızları olarak belirlenmiştir. DKK’de yer alan sözcüklerin Kuzey Doğu grubu I. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Trabzon 12, Rize 5=17

Kuzey Doğu grubunun II. alt grubu Çayeli, Çamlıhemşin, Pazar, Ardeşen, Fındıklı (Rize) ağızlarıdır. DKK’de yer alan sözcüklerin Kuzey Doğu grubu II. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Rize – Çayeli 1=1

Batı grubu ağızlarının I. alt grubu Afyon, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak ve Nallıhan (Ankara) ağızlarından oluşmaktadır. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı Grubu I. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Isparta 14, İzmir 17, Çanakkale 12, Muğla 11, Antalya 7, Balıkesir 4, Bursa 4, Burdur 3 Afyon 6, Aydın 2, Denizli 9, Eskişehir 6, Kütahya 2, Manisa 7= 104

Batı grubu ağızlarının II. alt grubu İzmit ve Sakarya ağızlarıdır. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı Grubu II. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: İzmit 3, Sakarya 2=5

Batı grubu ağızlarının III. alt grubu Bolu (Göynük, Mudurnu, Seben, Kıbrısçık hariç), Zonguldak, Bartın, Kastamonu, (Tosya hariç), Ovacık, Eskipazar (Çankırı) ağızlarıdır. DKK'de yer alan sözcüklerin ve Batı grubu III. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Bolu 12, Kastamonu 9 =21

Batı grubu ağızlarının IV. alt grubu Beypazarı, Çamlıdere, Kızılcahamam, Güdül, Ayaş (Ankara), Göynük, Mudurnu, Seben, Kıbrısçık (Bolu), Çankırı (Ovacık, Eskipazar ve Kızılırmak hariç) olarak verilir. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı grubu IV. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Bolu Mudurnu 2, Ankara - Kızılcahamam, Ayaş 3; Çankırı 7= 12

Batı grubu ağızlarının V. alt grubu Sinop (Boyabat hariç), Samsun (Havza, Ladik hariç), Ordu (Mesudiye hariç), Giresun (Alucra ve Şebinkarahisar hariç), Şalpazarı (Trabzon) ağızlarıdır. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı grubu V. alt alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Giresun 12, Samsun 9, Ordu 10, Sinop 6= 37

Batı grubu ağızlarının VI. alt grubu Havza, Ladik (Samsun), Amasya, Tokat, Sivas (Şarkışla ve Gemerek hariç), Mesudiye (Ordu), Şebinkarahisar, Alucra (Giresun), Malatya merkez, Hekimhan, Arapkir ağızlarıdır. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı Grubu VI. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Sivas 28, Tokat 13, Amasya 11; Giresun – Şebinkarahisar 3; Malatya 5= 60

Batı grubu ağızlarının VII. alt grubu Tarsus (İçel), Ereğli, Konya merkez ilçesinin bazı yöreleri, Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman, Darendede, Akçadağ, Doğanşehir (Malatya), Birecik, Halfeti (Urfa) ağızlarıdır. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı Grubu VII. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Adana 14, Kahramanmaraş 7, Ereğli – Konya 3, Gaziantep 10= 34

Batı grubu ağızlarının VIII. alt grubu Ankara merkez, Haymana, Bâlâ, Şereflikoçhisar, Çubuk, Kırıkkale, Keskin, Kalecik, Kızılırmak, (Çankırı), Çorum merkez ilçesi ile güneyindeki ilçeler, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Şarkışla, Gemerek (Sivas), Yozgat ağızlarıdır. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı Grubu VIII. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Niğde 19, Ankara 16; Çorum 13, Kayseri 11, Kırşehir 10, Yozgat 7, Nevşehir 4, Şarkışla – Sivas 1 = 81

Batı grubu ağızlarının IX. Alt grubu Konya (merkez ilçenin bazı yöreleri ve Ereğli hariç), İçel (Tarsus hariç) olarak verilir. DKK'de yer alan sözcüklerin Batı Grubu XI. alt grubunda görüldüğü şehirler ve sözcük sayıları: Konya 21, İçel 15 = 36

Karahan'ın Türkiye Türkçesi ağızlarını tasnifine göre Dede Korkut metninin söz varlığından seçilmiş kelimelerin özellikle Batı grubu ağızlarında 390 kullanım ile daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Doğu grubunda değerlendirilen Kars 34 kullanım ile öne çıkmaktadır.

Diğer sınıflandırmalar da göz önünde bulundurulduğunda Dede Korkut Kitabı'nda Orta Anadolu ve Azerbaycan ağızlarının etkin olduğu anlaşılmaktadır.

Dede Korkut Kitabı'nda yer alan standart Türkçede kullanılmayan yüzlerce kelime Anadolu ağızlarında yaşamaktadır. Bunlardan yaygınlık kazanmayan 109 kelime bu çalışmada değerlendirmeye alınmış ve bu sonuçlara ulaşılmıştır. *Derleme Sözlüğü*'ndeki tüm eşdeğerleri ile yapılacak geniş bir çalışma ile Dede Korkut'un söz varlığı bu açıdan değerlendirilmelidir.

SONUÇ

1. Erdem'in yaptığı tasnife 1. grupta yuvarlaklaşma, ilerleyici benzeşme, art damak -k-, -k > -h-, -h değişmesi ve art damaksıl n (ñ) sesini muhafaza eden ağızlar değerlendirilir. Orta Anadolu ağızlarının yazı dilinin özellikleri ile uygunluk gösteren bu grupla Dede Korkut metni de benzerlik göstermektedir. Bu tasnifin 2. grubunda ise Azerbaycan ağızı yazı dili özellikleri olarak belirtilen b > m değişmesi, -Ip / -Up zarf fiilinin zaman eki olarak kullanılması yer alır. Bu tespitlere göre *Dede Korkut* Azerbaycan ağızı özellikleri göstermekle birlikte sadece Azerbaycan sahasını yansıtmamakta ayrıca Batı Anadolu, Rumeli, Doğu ve Kuzey ağızlarının özelliklerini taşımamaktadır.

2. Develi tarafından yapılan Eski Anadolu Türkçesi ağızları tasnifinde Batı Anadolu ağızlarını temsil eden 1. grup kalınlık incelik uyumunun muhafazası, ben zamirinin kullanımı ve (k) art damak sesinin korunması ile şekillendirilmiştir. Dede Korkut nispeten bu gruba dâhil görünmektedir. 2. grup Orta Anadolu ve Azerbaycan'ı kapsayan geniş bir sahayı kapsamaktadır. Dede Korkut, dil uyumsuzluğu, kelime içinde ve sonunda k > h değişmesi ile öne çıkan bu grubun özelliklerini kısmen taşımaktadır. Kelime başında k- > h- değişimi ve dil uyumsuzluğu ile şekillenen ve Tebriz, Şirvan, Bağdat'a kadar yayılan bir alanda izlenen 3. grubun özellikleri Dede Korkut'ta genel olarak izlenmez.

3. Karahan'ın Türkiye Türkçesi ağızlarında Eski Anadolu Türkçesinin izlerini tespit ettiği tasnifte; Eski Anadolu Türkçesinin ünlü yuvarlaklaşması, ilerleyici benzeşme, k > h değişimi ve damak n'sin devamlılığı bakımından Orta Anadolu, Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi ile büyük ölçüde benzerlikler taşıdığı görülmektedir (Karahan, 2006, s. 14). Dede Korkut metni de bu ses özelliklerini göstermekle Orta Anadolu ve Orta ve Batı Karadeniz ağızlarına yakın görünmektedir.

4. Dede Korkut hikâyelerinin söz varlığından bazı sözcüklerin sadece Türkiye Türkçesinin ağızlarında yaşadığı görülmüştür. Karahan'ın Türkiye Türkçesi ağızları tasnifine göre Doğu grubu ağızlarının II. alt grubunda 37 kelime tespit edilmiştir; bunların 28'i ise Kars'ta kullanılmaktadır. Batı grubu ağızlarının I. alt grubunu teşkil eden Batı Anadolu'da Isparta, İzmir, Çanakkale, Muğla ve Isparta başta olmak üzere 92 sözcüğün kullanıldığı tespit edilmiştir. Batı grubu ağızlarının kısmen Orta Karadeniz ve kısmen Doğu Anadolu şehirlerini kapsayan VI. alt grubunda 48 kelimenin kullanıldığı görülür. Sivas 22 ve Tokat 12 sözcük kullanımı ile dikkati çekmektedir. Batı grubu ağızlarının VII. alt grubundan özellikle Adana'da 14 sözcüğün kullanımı tanıklanır. Bu gruba ait 27 kelime tespit edilmiştir. Batı grubu ağızlarının Orta Anadolu bölgesinde yer alan VIII. alt grubunda 55 kelimenin kullanıldığı görülür. Niğde 17 sözcüğün kullanımı ile öne çıkar. Batı grubu ağızlarının IX. alt grubunu oluşturan Konya 19, İçel ise 12 kelimeyi muhafaza etmesi bakımından önemlidir. Batı Anadolu, Orta Anadolu, Orta Karadeniz ve Doğu Anadolu bölge ağızlarında Dede Korkut hikâyelerinin söz varlığına ait sözcüklerin yaşadığı anlaşılmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Researchers made evaluations about the language of Dede Korkut stories, which are considered among the works of Old Anatolian Turkish, considering their phonetic and morphological features. It is stated that the Dede Korkut stories reflect the Eastern Anatolia and Azerbaijan lands, and contain Oghuz-Kipchak language features. Lexicological research will contribute to the evaluations made for the language of the Dede Korkut stories, which are thought to have been written in the 15th - 16th centuries. For this purpose, words belonging to the Dede Korkut stories' vocabulary were identified that were not included in the general Turkish dictionary but lived in Anatolian dialects. These detected words were evaluated according to the criteria used in the classification of Anatolian dialects. Dede Korkut texts phonetic and morphological features reflects the characteristics of Central and Western Anatolian dialects and shows the characteristics of the Azerbaijani area. It is seen that the vocabulary of Dede Korkut stories living in Anatolian dialects spreads over an area including Central Anatolia, Western Anatolia, West and Central Black Sea. According to the classification made by Mehmet Dursun Erdem, in the first group, the dialects are evaluated which are preserved progressive assimilation, mutation of the back palatal consonant -k-, -k> -h-, -h ve and the back palatal consonant n (ñ). This group, which is compatible with the written language features of the Central Anatolian dialects, is also similar to the Dede Korkut text. In the second group of this classification, the b> m change, which is specified as Azerbaijani dialect written language features, and the use of the adverbial verb -Ip / -Up as a tense suffix. According to this information, although the text of Dede Korkut shows the characteristics of the Azerbaijani dialect, it does not only reflect the Azerbaijani ground; It also includes features of Western Anatolia, Rumelia, Eastern and Northern dialects. In the Classification of Dialects of Old Anatolian Turkish made by Hayati Develi, the first group representing the Western Anatolian dialects is shaped by the preservation of the palatal harmony, the use of "ben" pronoun and the preservation of the back palatal consonant (k). Dede Korkut seems to belong to this group to some extent. The 2nd group covers a wide area including Central Anatolia and Azerbaijan. Dede Korkut partially bears the characteristics of this group, which is determined as disharmony and the change of k> h inside the word and at the end of the word. The characteristics of the 3rd group, which is shaped by k-> h- change at the beginning of the word and disharmony and spread to Tabriz, Şirvan and Baghdad, are not generally observed in Dede Korkut. In Leyla Karahan's classification, it is seen that the characteristics of Old Anatolian Turkish that Vowel rounding, progressive resemblance, k> h mutation and preserving of palatal "n" are similar to the Central Anatolia, Central and Western Black Sea Region to a great extent. The Dede Korkut text appears to be close to the Central Anatolian and Central and Western Black Sea dialects by showing these phonetic characteristics. Some words from the vocabulary of Dede Korkut stories are living in only the dialects of Turkey Turkish. According to the classification of Turkey Turkish dialects made by Karahan, Eastern group dialects II. 37 words belonging to the subgroup were detected; 28 of them are used in Kars. It has been determined that 92 words, mainly Isparta, İzmir, Çanakkale, Muğla and Isparta, are used in Western Anatolia, which constitutes

the first subgroup of the dialects of the Western group. It is seen that 48 words are used in the 6th subgroup of the Western dialects, which partially covers the Central Black Sea and partially Eastern Anatolian cities. The use of 22 words in Sivas and 12 in Tokat draws attention. The use of 14 words is witnessed in Adana, which is one of the 7th subgroup of Western dialects. 27 words belonging to this group have been identified. It is seen that 55 words are used in the 8th subgroup of Western dialects in the Central Anatolia region. Niğde stands out with the use of 17 words. It is important to preserve 19 words in Konya and 12 words in İçel which is the 9th subgroup of Western dialects.

KISALTMALAR

Ar. Arapça

DKK Dede Korkut

DS Derleme Sözlüğü

Far. Farsça

Mo. Moğolca

KAYNAKÇA

- Akalın, M. (1988). *Tarihî Türk şiveleri*, Ankara: TKAE Yayınları.
- Akdemir, Y., İSİ, H. (2017). Çekim ekinden yapım ekine "+CA". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (48), 14-28.
- Arat, R. R. (1998). Yusuf Has Hacib, *Kutadgu bilig*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arat, R. R. (1979). Yusuf Has Hacip. *Kutadgu bilig III, indeks*. (Haz. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce). İstanbul: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü.
- Arat, R. R. (2007). Yusuf Has Hacip, *Kutadgu bilig I, metin*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 458.
- Argunşah, M., Güner, G. (2015). *Codex cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Aşçı, U. D. (2010). *Musa-nâme-inceleme-transkripsiyonlu metin-çeviri-ıtkıbasım*. Konya: Palet Yayınları.
- Aşçı, U. D. (2010). *İşenaalı Arabay Uulu'nun iki eseri: cazuu colunda saamalık ve alip-bee, notlar-transkripsiyonlu metin-çeviri-dizin-ıtkıbasım*. Konya: Palet Yayınları.
- Ata, A. (1997). *Nasrü'd-din Bin Burhanü'd-din Rabguzi, Kısasü'l-enbiya (Peygamber kıssaları) I, giriş-metin-ıtkıbasım*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 681-1.
- Ata, A. (1998). *Nehcü'l-ferâdis uştmahlarnıñ açuq yolu (Cennetlerin açuq yolu) III dizin-sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 518.
- Ata, A. (2014). *Çağatay Türkçesinin ilk devresi Harez-m-altın ordu Türkçesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Atalay, B. (1939-1943). *Divanü lûgat-it Türk tercümesi, ı-w*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1997). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgen, İ. (1989). *Divānu Luğati't-Türk'te söz yapımı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- Caferoğlu, A. (1984). *Türk dili tarihi I-II*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.